

Медии: с поглед напред

I. Обща оценка

Медийният сектор в България е отворен, разнообразен и динамичен. След 1989 г. беше преодолян държавният монопол в печата, радиото и телевизията. Пазарът е отворен за чуждестранни инвеститори. Въведени са нормите за свобода на предоставяне на услуги в ЕС. Едновременно се извършват два прехода: въвеждане на приетите в Европейския съюз демократични медийни стандарти и технологична модернизация. Медиите имат важна роля в икономиката, създават работни места и генерират доход. Водещите медии в сектора и техните основни инфраструктури са на територията на София. Относителният им дял в икономиката на София нараства.

Печатните медии, телевизията и радиото се адаптират към цифрова среда. В сектора на печатните медии се регистрира намаляване на оборота и на чуждестранните инвестиции. Динамично се развиват секторите, свързани с обработката на данни, хостинг, web-портали и други информационни услуги, които бележат най-висок ръст както по отношение на заетост, така и по отношение на брой предприятия и оборот. Онлайн медиите са перспективен сегмент от медийната индустрия, значението им нараства и в България. Важно значение има развитието на инфраструктурата и значителното увеличение на потребителите на интернет услуги (фиксиран и мобилен достъп до интернет): за 2011 г. има ръст от 14,6% спрямо 2010 г., като фиксиран достъп до интернет се е предлагал в 2 747 населени места, с 395 повече отколкото в края на 2010 г. Над 2 млн българи са в социални мрежи, 63 на сто от младите хора (18-30 г.) и 55 на сто от хората с висше образование използват интернет ежедневно.

Плурализмът и независимостта на медиите са опора на европейската демокрация. За съжаление членството в Европейския съюз не допринесе за по-голяма свобода на медиите и независимост на журналистиката. Медиите не изпълняват ефективно ролята си на форум за значими обществени дебати. Медийният плурализъм и правото на информация са тревожно застрашени от практики на натиск върху медиите и създаването на мощни медийни предприятия със значителна пазарна сила. Стеснява се полето на качествената журналистика. Под заплаха е устойчивото развитие на обществените медии, които по силата на Договорите работят за културните и демократични нужди на цялото общество. Не е решена задачата за прозрачност на собствеността и източниците на финансиране на медиите. Има оттегляне на чуждестранни инвеститори и фалити на независими издатели. Констатира се нарастващо усещане на гражданите за оттегляне на медиите от основната им функция – да информират – за сметка на неприкрито обслужване на корпоративни и политически интереси. Буди тревога и състоянието на разпространение и доставяне на новини до аудиториите. Цифровото разпространение на телевизия продължава да среща трудности поради липсата на финансов ресурс, но и поради неясноти, свързани с избрания модел на цифров преход, в частност поради опасността от ограничаване на конкуренцията.

II. Визия

Медиите в България се утвърждават като високотехнологична индустрия с важна роля в икономиката. Те се развиват като част от националната и европейска културна сфера, работят за най-пълно реализиране на правото на информация и се основават на европейските демократични медийни стандарти. В цифровото време разрешителните режими се либерализират. Създаването на качествено медийно съдържание за всички платформи се насърчава и подкрепя, като се полагат грижи за ново качество на образованието и за защита на журналистическия труд.

Не се допуска предотвратяване, ограничаване или нарушаване на конкуренцията и медийния плурализъм. Обществените медии се утвърждават като независими иновативни медии, които се ръководят единствено от обществения интерес.

III. Приоритети и цели

Приоритет Нова роля на публичните институции

Цел 1. Законодателен процес в публичен интерес

В България законодателният процес в медийната област трябва да е публично-ориентиран в интерес на демократичното общество и гражданите. Публичният интерес изисква медийното законодателство да служи за утвърждаването на демокрацията и реализиране на правото на информация на гражданите и да утвърждава независимост на медиите, свобода на словото, медиен плурализъм, качество на съдържанието, иновативност при производството и разпространението, универсалност на покритието, многоплатформеност и многоканалност.

Мерки

- (1) Мерки за прозрачност и публичност на законодателния процес
- (2) Мерки за граждански контрол върху прилагането, механизми за отчетност и контрол да се предвиждат още при изготвянето на нормативните актове (by design).
- (3) Задължителна предварителна и последваща оценка на въздействието на приеманите решения
- (4) Публичност, прозрачност и отчетност при участието на България в международни организации с предмет медии. Публичност на дейността на Бюрото по медии към Съвета на Европа
- (5) Публичност, прозрачност, повишаване на експертното начало и отчетност при участието на България във вземането на решения в ЕС

Цел 2. Решения, основани на анализ и адекватни данни

Вземането на решения на всички нива (законодателно, регулаторно, стратегически решения на доставчиците) и формирането на политики страда от **хроничен дефицит на аналитичност**. От ключово значение са данните, акумулирани и предоставяни за нуждите на формирането на политики от страна на Националния статистически институт.

Мерки:

- (1) Разработване на надеждни методи и механизми за акумулиране и анализ на данни.
- (2) Издигане на равнището на медийното образование, по-специално в сектора Медиен анализ
- (3) Създаване на функциониращи аналитични звена към субектите, вземащи решения в медийния сектор (регулатор, обществени медии и др.)
- (4) Усъвършенстване на отчетността и генерирането на данни за нуждите на статистиката и медийния анализ;
- (5) Действителен достъп до обществена информация и преодоляване на тенденциите към повишаване на броя на неоснователните откази по ЗДОИ;
- (6) Повишаване на ролята на модеризираната рамка на националната статистика при вземането на решения и формирането на медийната политика

Цел 3. Компетентен независим регулатор

Регулаторът в областта на медиите осъществява трудни баланси между необходимостта от регулаторна намеса и опасността намесата да премине в цензура. Ефективността на прилагането на българското медийно право и медийното право на ЕС се основава на двете основни характеристики на медийните регулатори: независимост и компетентност. Доколкото периодът е на преход между две комуникативни парадигми – от аналогови към цифрови медии – необходимо е дейността на регулатора да се извършва при засилено експертно начало.

Мерки:

- (1) Граждански контрол върху регулатора;
- (2) Постоянно обучение на администрацията и членовете на регулатора;
- (3) Съвременно техническо оборудване за ефективно изпълнение на функциите на регулатора;
- (4) Активно публично комуникиране на решенията на регулатора;
- (5) Система за анализ на ефективността на осъществяваните регулативни дейности и съответствието им с изискването за ефективно прилагане на правото на ЕС, включително:
 - Анализ на променящите се характеристики на медийната среда, състоянието на медийния плурализъм и критичните информационни нужди на гражданите;
 - Анализ на ефективността на саморегулирането и връзката му с регулирането; недопускане/преодоляване на фрагментиране при прилагането на етичните стандарти;
 - Анализ на ефективността на регулатора по отношение на новите медийни услуги;
 - Анализ на взаимодействието на СЕМ и КРС и на адекватността на регулаторните структури на процесите на конвергенция.

Приоритет Достъп до информация: Медиите за информирано гражданско общество

Цел 4. Качествено медийно образование и непрекъснато обучение

Модернизиращите се културни и творчески индустрии имат високи изисквания към качеството на образованието, което се очаква да развива умения за критичен анализ и оценка на медийното съдържание. Насърчаването на уменията и способностите за критичен анализ е първостепенна задача на образованието и елемент от културата на демократичните общества. Инициативите на ЕС за медийна грамотност, цифрова компетентност и др. под. са особено важни за България, която все още заема незавидно място в класациите на държавите от ЕС по тези показатели.

Мерки:

- (1) Общо образование във всички степени на образователната система, с акцент върху медийното образование в основните и средни училища;
- (2) Специализирано образование във висшите училища;
- (3) Разкриване на нови специалности, вкл. Медиен анализ;
- (4) Продължаващо обучение и квалификация;
- (5) Защита на децата от незаконно и вредно съдържание чрез образование

Цел 5 Независимост на медиите

Медиите в България все още не изпълняват функцията си на демократичен форум за обсъждане на важни за обществото въпроси. Финансирането на медиите в условия на икономическа криза е недостатъчно и несигурно, механизмите за предоставяне на средства не са достатъчно публични и под граждански контрол. В тези условия са необходими усилия за

- защита на независимото изразяване на мнение от политически и корпоративен натиск, вкл. защита на журналистическия труд;

- прозрачност на собствеността и контрола върху медиите;
- прозрачност на финансирането от държавата и европейски програми;
- подкрепа на обществените медии при пълно съответствие на публичното финансиране като компенсация за обществени услуги с приложимото общностно законодателство (държавна помощ);
- подкрепа на качествената преса (по-общо: традиционните медии), като утвърдени авторитетни форми на комуникация в гражданската журналистика.

Мерки

- (1) Ревизия на моделите за финансиране на електронните и печатните медии; защита на качествената преса и качествената журналистика в традиционните медии;
- (2) Обвързване на финансирането на обществените електронни медии с мисията им в цифровото време;
- (3) Мерки за прозрачност и ефективност на държавни и общински средства, както и на средства по европейски програми, насочвани към медии за информационни кампании, съобщения, реклама и др.
- (4) Ефективност на прилагането на етичните кодекси на българските медии, корегулирането и саморегулирането за защита на независимата журналистика;
- (5) Подпомагане на гражданското самоорганизиране на журналистите за защита на правата им, включително и по отношение на работодателите им (журналистическа камара);
- (6) Ревизия на учебните планове и модернизиране на учебната база на университетското образование по медийни дисциплини, като се акцентира приоритетно върху практическа насоченост;
- (7) Образование и обучение относно участие в програми и проекти в медийната област.

Цел 6 Свобода на информацията

Медиите не са индустрия «като всички други»: от тях зависи качеството на демокрацията. **Обществото се нуждае от** навременна, безпристрастна и пълна информация, от високопрофесионална и отговорна журналистика.

Мерки:

- (1) Разработване и утвърждаване на стандарти за **качествена журналистика**;
- (2) Разработване и утвърждаване на стандарти за **отговорна журналистика**;
- (3) **Създаване на благоприятни условия за разследваща журналистика** и по-голяма ефективност на публикациите, вкл. подпомагане на проектен принцип с гаранции за медийната реализация на журналистическите разследвания;
- (4) Демократизиране на гражданското участие в медиите, в частност чрез насърчаване на развитието на потенциала на гражданската журналистика в **онлайн медиите**;
- (5) Нова уредба на ролята на медиите в **предизборни кампании** от гледна точка на обществения интерес, достъпа до медии и правото на информация.

Цел 7 Медиян плурализъм

След първоначалния период на либерализация свободата на медиите и медийният плурализъм в последните години са тревожно застрашени от медийни концентрации. Контролът върху концентрациите е затруднен както от непрозрачността на собствеността, източниците на финансиране и произхода на средствата в

медийния сектор, така и от липсата на специфични инструменти за гарантиране на медийния плурализъм.

Оценката за медиен плурализъм е различна от оценката, която се извършва от регулатора в областта на конкуренцията. Контролът върху концентрациите е затруднен както от непрозрачността на собствеността и източниците на финансиране, така и от липсата на специфични инструменти за гарантиране на медийния плурализъм.

Мерки

(1) Разработване на механизъм за **оценка на медийния плурализъм на основата на:**

- Анализ и оценка на възможностите за въвеждане на двоен (икономически/ конкурентноправен и неикономически (съдържателен) анализ за оценка на медийните концентрации;
- Анализ на ефектите от медийните концентрации, (хоризонтални, вертикални, **диагонални**), **като се вземат предвид** и свързани пазари (реклама);
- Анализ на компетентността на институциите, вкл. на медийния регулатор, в областта на контрола за медиен плурализъм.

(2) Текуща оценка на информационните потребности на гражданите и обществото, медийния плурализъм и медийното потребление. Информирание на обществото и отговорните институции за резултатите, вкл. относно достъп до медии, плурализъм и потребление (на местно и национално ниво);

(3) Въвеждането на метрики за оценка на ефекта върху аудиторията на основата на:

- Анализ на системата за **оценка на рейтинга** на предаванията като **предпоставка** за лоялната конкуренция на пазара, вкл. анализ на необходимостта от конкуренция на пазара на метрики в медийния сектор и реформа на сегашната система;
- Анализ на метрики, които да регистрират кросмедийни ефекти.

Цел 8. Независими обществени медии - гарант за правото на информация

В условията на европейски медиен дуализъм и обществените, и търговските медии имат важна роля за развитието и укрепването на демокрацията, но обществените електронни медии са в сърцето на европейската културна традиция. Те имат мисия да работят за демократичните, социални и културни нужди на цялото общество. От решаващо значение е тяхната независимост във всички аспекти - програмна политика, редакторски решения, подбор на кадри. В отговор на общественото финансиране те дължат плуралистично представяне на значимите теми и високо качество на журналистиката. Обществените медии *правят обществото по-силно*.

В цифровото време и в агресивната конкурентна среда изпълнението на тази мисия зависи от обществената подкрепа, която БНТ и БНР ще получат.

Мерки

(1) Универсалност и разнообразие на съдържанието. Предефиниране на мисията в цифрова среда. Ангажимент на БНР и БНТ към българското културното наследство и развитието на българската култура. Ангажимент за медийна реинтеграция на децата и младите хора;

(2) Подкрепа за многоканално и многоплатформено развитие на обществените електронни медии, основано на иновации и постоянна връзка с аудиторията;

(3) Оптимизиране на управлението на БНТ и БНР и укрепване на обществения му характер. Прозрачност на вземането на решения.

(4) Въвеждане на механизъм за предсказуемо и устойчиво финансиране срещу прецизно определена обществена мисия и при нов подход за определяне на цената за час продукция. Прозрачност на приходите и разходите и разделна отчетност за публичното финансиране (държавна субсидия,

европейски програми и др) и останалите средства;_

(5) Непрекъснато обучение и квалификация на заетите в обществените електронни медии

Приоритет Медиите в икономиката на знанието

Цел 9. Развитие на производството: нови възможности за потребителите

Медиите са един от най-динамично развиващите се отрасли в икономиката на знанието, който обхваща производството и разпространението на съдържание в текстова, аудио-, визуална, аудиовизуална или друга форма и приложения, които са предназначени да улеснят интерактивната комуникация (например социалните мрежи) или на други интерактивни практики, основаващи се на съдържание (например игрите в мрежата) и са насочени към потенциално големи групи от хора.

В такъв контекст императивно важно е

- Създаване на адекватен модел за защита на интелектуална собственост в цифровото време, като се балансират в обществен интерес правата на интелектуална собственост, правото на личен живот и правото на достъп до информация;
- Подкрепа за отворения достъп, повторно използване на данните в цифровото време;
- Развитие на европейска и българска културна продукция, вкл. продукция на независими продуценти.

Мерки

- (1) Формиране на политика към правата на интелектуална собственост, насочена към икономически възможности за растеж, вкл. посредством нови бизнес модели за предоставяне на легално съдържание. Гарантиране на баланса в интересите на правноносителите и ползвателите. Анализ на ролята на дружествата за колективно управление на права;
- (2) Развитие и утвърждаване на отворения достъп и принципите на отворената култура в медийния сектор;
- (3) Насърчаване на производството и разпространението на европейска и българска културна продукция, включително активно включване на БНТ и БНР като национални културни центрове;
- (4) Подкрепа за създаването на произведения на независими продуценти;
- (5) Адекватни механизми за защитата на аудиторията при достъп до информация, в частност при достъп до отразяване на събития от спортен, културен и др. характер;
- (6) Развитие на приложения и технологии за достъпност на медийното съдържание за хората с увреждания.

Цел 10. Технологичната революция

Предизвикателства пред медиите са конвергенцията и цифровизацията на производството и разпространението. На мястото на конвенционалните медии се развиват многоплатформени предприятия, индустрията на съдържанието се интегрира с телекомуникационната индустрия. Технологичната революция налага огромни промени и в издателската индустрия. Медийният сектор трябва да бъде насърчен да промени коренно икономическите и технологичните модели, характерни за неговото развитие, и да заеме централно място в управлението и разпространението на информацията.

Цифровият преход в медийния сектор има различни измерения и обхваща както цифровизацията на производството на съдържание, така и цифровизацията на разпространение на радио и телевизия, цифровизацията на културното наследство и достъпът до знания и култура (архиви, библиотеки, галерии, музеи) в цифров вид.

Мерки

- (1) Цифрова телевизия: защита на аудиторията и мерки за защита на медийния плурализъм
- (2) Цифров преход за радиото
- (3) Цифровизация на културното наследство и архиви в областта на медиите и аудиовизията и принос в европейските и световни цифрови хранилища на знание. Цифровизация и глобализация: позициониране на медийно съдържание в глобалните комуникационни процеси.
- (4) Промяна на законодателната уредба и адаптиране на регулацията към новия етап на развитие на медиите. Анализ на възможността за хоризонтална регулация на съдържанието. Анализ на предпоставките за конвергентен регулатор
- (5) Творческо съдържание онлайн: стандарти и лицензионни политики. Отворена култура, отворено знание, отворен достъп.
- (6) Медии и мобилност. Подготовка на прехода към достъп чрез мобилни платформи.

IV. Законова рамка

Очакват цялостно нормативно уреждане:

Гражданският контрол върху законодателния процес, предварителната и последваща оценка на въздействието;

Обществената мисия на БНТ и БНР;

Финансирането на БНТ и БНР, както и възможности за финансиране на качествено съдържание в търговските електронни медии и в печата;

Участието на медиите в предизборни кампании;

Защитата на медийния плурализъм;

Мерките за прозрачност на медийната собственост, финансиране и произход на средствата.

В перспектива *цифровизацията* и *конвергенцията на медийните услуги* налагат преход от използваните сега диференцирани подходи към печатните издания, радиото и телевизията към нов конвергентен подход при правната уредба на медийното съдържание. Както и на наднационално равнище, така и в България законодателството за радиото и телевизията отстъпва място на законодателство за медийните услуги.

* * *

Материалът е изготвен в рамките на работата по Стратегия за развитие на българската култура – Медии и се основава на анализ на документи и интервюта в Съвета за електронни медии, БНТ, БНР, издатели, представители на търговски електронни медии, експерти, данни на Националния статистически институт.

Оценки и анализи на български и международни институции и организации:

1. [OSCE | Bulgaria Report Media and Elections \(2012 – за избори 2011\)](#)
2. [Freedom House | Bulgaria Report| 2011](#)

3. [Freedom House | Bulgaria Report | 2012](#)
 - [Scores and Status 1980-2011 \(Excel\)](#)
 - [Detailed Data and Subscores 1980-2011 \(Excel\)](#)
4. [Press Freedom Index 2001-2012| RWB](#)
5. [US State Department| Bulgaria 2010 HR Report, Media](#)
6. [US State Department | Bulgaria 2011 HR Report | Media](#)
7. [IREX 2012 | Bulgaria Report](#)
8. [European Commission | Media Pliralism Study| Bulgaria](#)
9. [Индекс на настигането; Индекс на медийна свобода:](#)
10. [Доклад на Фондация Медийна демокрация | Медии 2011 \(1 март 2012\)](#)
11. [Media Index – наблюдение на медиите – графичен доклад ФМД, май 2012](#)
12. [БХК Доклад 2011, Свобода на изразяване.](#)
13. [Медийното потребление: проучване на Институт Отворено общество, май 2012](#)
14. [Отчет на СЕМ за периода 01.01.2010 г. – 30.06.2010 \(Заключение: Проблеми и перспективи\)](#)

Планове, пазарни анализи, други:

15. [ЕК: Digital Agenda for Europe](#)
16. [ЕК: Медийна грамотност в цифрова среда](#)
17. [ЕК: Бъдещето на издателската индустрия](#)
18. [EBU за обществените медии | Ние правим обществото по-силно](#)
19. [EBU Future of digital radio](#)
20. [RSPG10-349 Future of radiobroadcasting in Europe](#)
21. [eCommunications survey | Market developments – Bulgaria | broadcasting | 2011](#)
22. [Паспорт на дигиталната индустрия в България за 2011](#)
23. [План DVB-T в Република България](#)
24. [Мотивирано становището на Европейската комисия по чл.258 ДФЕС относно нарушение при прилагането на правото на ЕС \(Директива за конкуренцията и др. - цифров преход\)](#)

Проф. дпн Нели Огнянова
Работна група Медии
nelly@uni-sofia.eu

